

Návšteva výrobného podniku ako súčasť školskej geografickej exkurzie

Stela Csachová, Marián Kulla

Exkurzia je vnímaná ako geografii vlastná organizačná forma vyučovania na všetkých stupňoch geografického vzdelávania. Príspevok zdôrazňuje výrobný podnik ako vhodný typ lokality pre poznávanie a chápanie geografických súvislostí v krajine a neznižuje význam ostatných lokalít, ktoré sú spravidla súčasťou školských geografických exkurzií. V príspevku je uvedený zoznam výrobných podnikov, ktoré boli súčasťou itineráru exkurzií z humánnej geografie Slovenskej republiky študentov učiteľstva geografie na Ústave geografie v Košiciach za ostatných vyše desať rokov. Ide spolu o 61 podnikov priemyselnej i poľnohospodárskej výroby rôznorodých odvetví vo všetkých krajoch Slovenska. Príspevok má informatívny charakter a jeho cieľom je inšpirovať učiteľov základných a stredných škôl pri organizovaní vlastných geografických exkurzií.

Úvod

Počas vzdelávacieho podujatia Klubu učiteľov geografie v Košiciach vyvstala od učiteľov geografie požiadavka, aby sme im odporučili výrobné podniky na Slovensku, kam sa, voľne povedané „dá ísť so žiakmi na exkurziu“. Aj to bol dôvod spracovať zoznam výrobných podnikov, ktoré boli súčasťou exkurzií z humánnej geografie Slovenskej republiky študentov učiteľstva geografie na Ústave geografie v Košiciach za ostatných vyše desať rokov. Príspevok má informatívny charakter a má predovšetkým slúžiť ako inšpirácia pre súčasných učiteľov základných a stredných škôl pri organizovaní vlastných geografických exkurzií. Okrem toho chceme zdôrazniť, že je vo všeobecnosti dôležité posilňovať vzťah žiakov ku geografii aktívnym poznávaním a osobnou skúsenosťou, čo sa prirodzene netýka len výrobných podnikov, ale všetkých lokalít, z návštev ktorých školské exkurzie pozostávajú.

Exkurzia ako súčasť školskej geografie

Od učiteľov sa požaduje, aby svojich žiakov vyučovali moderne, inovatívne, v súlade s požiadavkami doby a úrovňou vedeckého poznania. Okrem metód a foriem vyučovania uplatňovaných v školskom prostredí je k naplneniu výchovno-vzdelávacích cieľov vhodné aj využívanie mimoškolských foriem vyučovania. Téma exkurzie sa v didakticko-geografickej literatúre objavuje ako súčasť problematiky o organizačných formách vyučovania, ktorá sa v často

opakujúcej sa miere objavuje v skriptách, resp. učebniciach didaktiky geografie (ČIŽMÁROVÁ 2000, LIKAVSKÝ 2006, MADZIKOVÁ a KANCÍR 2015). Exkurziám ako nástroju praktického vzdelávania sa v geografii podrobnejšie venuje TOLMÁČI a kol. (2008). Obsiahlejšiu publikáciu venujúcu sa vonkajšiemu prostrediu ako priestoru pre medzipredmetové exkurzie ponúka ČIPKOVÁ a kol. (2015). Obe publikácie obsahujú teoretickú a praktickú časť. Tému exkurzií (fieldwork) a outdoorovému vzdelávaniu sa v zahraničnej literatúre venujú LAMBERT a BALDERSTONE (2010), KENT a kol. (1997) a SCHMIDINGER a kol. (2014).

Exkurzia ako organizačná forma vyučovania, ktorá je neoddeliteľnou súčasťou geografického vzdelávania, je u žiakov obľúbená, pretože predstavuje vyučovanie mimo školského prostredia. Poznanie sprostredkované zrakom, sluchom, hmatom či čuchom je vždy hodnotnejšie a trvalejšie ako sprostredkované učebnicou (BASHA 2004, in ČIPKOVÁ a kol. 2015). Najjednoduchšou exkurziou je exkurzia typu „look and see“ (prekl. pozerať a vidieť), ktorá umožňuje žiakom poznať miesta, ktoré sa nedajú imitovať v triede. Podľa LAMBERTA a BALDERSTONA (2010, s. 279) exkurzie ovplyvňujú život žiakov a menia ich po-

Foto S. Csachová

Exkurzia v podniku Okrasa v Čadci vyrábajúcom vianočné ozdoby

hľad na svet. Exkurzia vo všeobecnosti prináša žiakom inú kvalitu poznania a je zážitkovým učením. Sang uvádza, že je dôležité realizovať exkurzie, pretože:

- spájajú osvojené pojmy s reálnymi príkladmi,
- umožňujú študentom získať komplexný obraz o krajine,
- rozvíjajú pochopenie komplexity reálnych príkladov,
- žiaci sa viac naučia, učiteľia lepšie učia.

Exkurzie majú viacero priamych aj nepriamych efektov. Za pozitívny prínos sa všeobecne považuje, že ňou žiaci nadobudnú pozitívny vzťah k prírode, k vlasti a má silný osobný a sociálny rozmer. Majú byť vhodne začlenené do učiva, metodicky prepracované a premyslene naplánované. Exkurzia pomáha rozvíjať porozumenie, postoje a hodnoty žiakov vedúce k zodpovednému občianstvu, ochrane prírody a udržateľnému rozvoju. Vidieť naživo učivo z kníh o krajine má veľký efekt pre dosiahnutie kognitívnych aj afektívnych cieľov.

Exkurziu do výrobného podniku (ČIPKOVÁ a kol. 2015 ju nazýva inštitucionálna exkurzia) možno zakomponovať do obsahu vyučovania geografie Slovenskej republiky na základných a stredných školách z viacerých dôvodov, ktorým sa budeme v ďalšom texte venovať. Aby učiteľia využívali aj túto organizačnú formu vyučovania, je dôležité im ju počas ich vysokoškolského štúdia sprostredkovať. Téma exkurzie a hospodárstva Slovenska sa najviac prelína v učive o Slovensku v 8. ročníku základnej školy a 3. ročníku na strednej škole. Podľa IŠVP pre nižší stupeň sekundárneho vzdelávania (2. stupeň ZŠ) sa vo výkonovom štandarde uvádza, že žiak má vedieť vysvetliť príčiny zmien v hospodárstve Slovenska po roku 1989, porovnať hospodárstvo a odvetvovú štruktúru priemyslu v jednotlivých regiónoch Slovenska, porovnať jednotlivé kraje navzájom a vystihnúť tri spoločné a tri rozdielne črty v ich hospodárstve. Na strednej škole sa učivo Regionálnej geografie Slovenska učí spravidla v 3. ročníku. Výkonový štandard na tomto stupni vzdelávania požaduje, aby žiaci vedeli vysvetliť príčiny aktuálnych problémov slovenského hospodárstva a dôvody nerovnomerného rozmiestnenia priemyslu na území Slovenska, správne interpretovať štatistické údaje a ekonomické ukazovatele popisujúce hospodársku výkonnosť Slovenska a jeho regiónov. Obsahový štandard je limitovaný na vybrané priemyselné odvetvia priemyselnej výroby (automobilový, hutnícky, chemický a potravinársky).

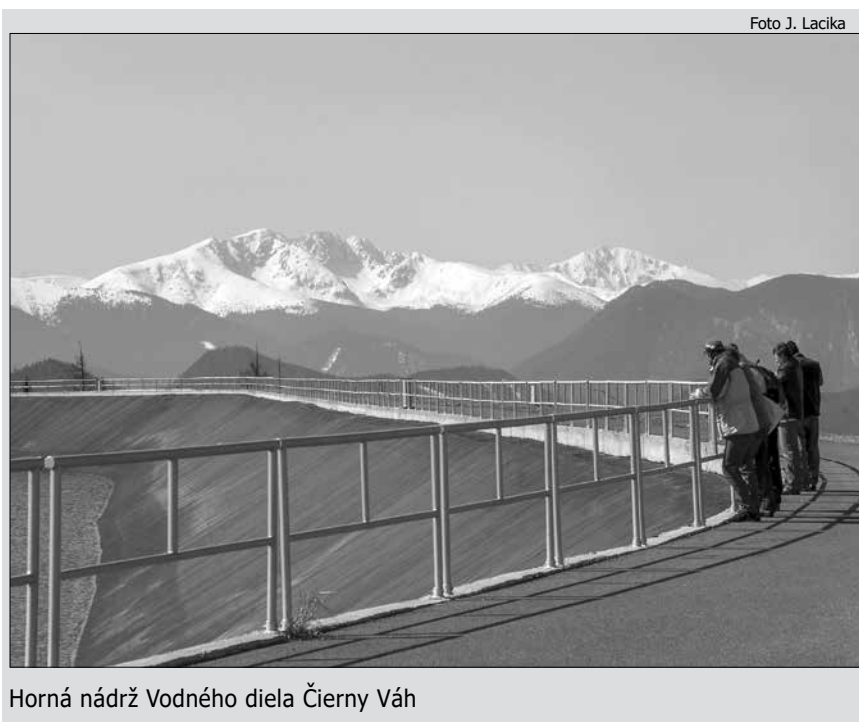
V pregraduálnej príprave učiteľov geografie sú exkurzie dôležité aj preto, že majú o. i. vytvoriť vzťah študenta k realizovaniu exkurzií, keď bude študent sám učiteľom. Pozitívny vzťah študenta k exkurziám vnímame ako predpoklad k ich organizovaniu so svojimi žiakmi, ako akúsi očakávanú profesijnú aj osob-

nostnú kompetenciu učiteľa. Študentov je dôležité viesť k tomu, aby si cez návštevy výrobných podnikov vytvárali vzťah k práci, k Slovensku, aby ich vnímali v kontexte lokality, tradícií, väzieb k regiónu, na infraštruktúru, odberateľsko-dodávateľských vzťahy a pod. Cez ne možno odkryť u žiakov stereotypne zovšeobecnené názvy jednotlivých priemyselných odvetví z učebnice geografie, resp. encyklopédií ako napr. chemický, potravinársky, kožiarsky priemysel a mnohé ďalšie.

Téma geografickej exkurzie je zároveň obsahom mnohých atestačných skúšok učiteľov, ktorí týmto spôsobom potvrdzujú, že exkurzie na rôzne témy, do rôznych kútov Slovenska či sveta sami organizujú. Výsledky prieskumu, ktorý realizovala CHRENŠČOVÁ (2012, cit. ČIPKOVÁ a kol. 2015), ukázali, že aj napriek zvýšeným časovým a organizačným nárokom je táto forma výučby na našich školách pomerne častá. Oslovení učiteľia realizovali najmä medzipredmetové exkurzie, v rámci ktorých žiaci poznávajú prírodné, spoločenské a kultúrne prostredie, často v kombinácii s iným vyučovacím predmetom – geograficko-fyzikálna, historicko-geografická, literárno-geografická, biologicko-geografická, jazykovo-geografická exkurzia a pod.

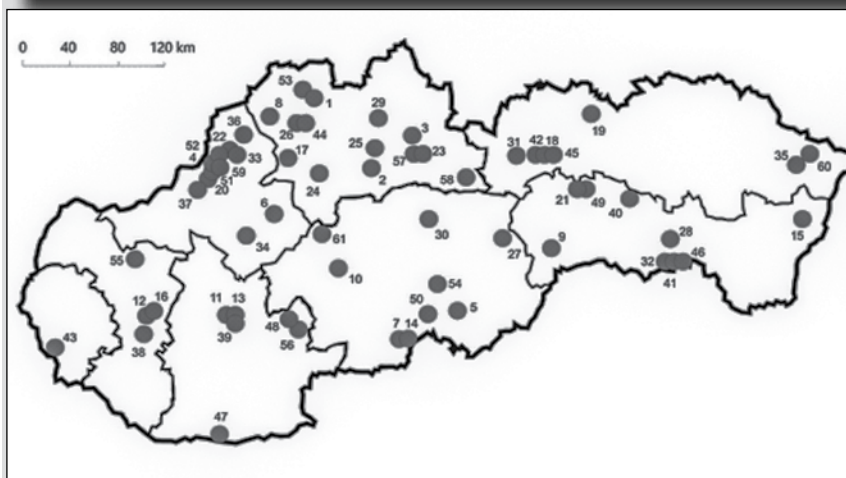
Prehľad navštívených výrobných podnikov

Odvetvová a priestorová štruktúra výrobných hospodárskych činností na Slovensku sa za ostatné pol storočie výrazne zmenila. Výrobné sektory hospodárstva (poľnohospodárstvo a priemysel) zaznamenali pri prechode z centrálne plánovanej ekonomiky k trhovej ekonomike výrazné zmeny. Poľnohospodárstvo sa transformovalo, čoho dôsledkom bola zmena štruktúry využívania poľnohospodárskej pôdy, zníženie stavu hospodárskych zvierat a vplyv vstupu krajiny do Európskej únie prijatím spoločnej poľnohospodárskej politiky. V priemysle došlo v sledovanom období k výraznému poklesu počtu zamestnaných v priemysle a k zmene priestorovej a odvetvovej štruktúry. Z priestorového hľadiska sa prehĺbili rozdiely medzi západným Slovenskom a zvyšným územím Slovenska, k čomu prispelo predovšetkým smerovanie zahraničných investícií. Z odvetvového hľadiska sa motorom slovenského priemyslu stali automobilový a elektrotechnický priemysel.

Horná nádrž Vodného diela Čierny Váh

Odvetvie	Názov podniku	Názov obce	Číslo na mape
poľnohospodárstvo	RD Veľká Rača	Oščadnica	1
	Poľnohospodárske družstvo	Liptovské Revúce	2
	Salaš Pastierska, PPS	Bobrovec	3
	Farma	Kameničany	4
	AGRO CS Slovakia	Veľké Dravce	5
ťažobný priemysel	Hornonitrianske bane	Prievdzva	6
	Baňa Dolina (ťažba do r. 2015)	Veľký Krtíš	7
potravínarský priemysel	Popper	Bytča	8
	Kaltenecker	Rožňava	9
	Steiger	Vyhne	10
	Corgoň (zatvorený v r. 2004)	Nitra	11
	Hubert	Sereď	12
	Víno	Nitra (Lužianky)	13
	Movino	Veľký Krtíš	14
	Pivnica Tibava	Sobrance	15
	Šintavan	Šintava	16
	Kofola	Rajecká Lesná	17
	Baliarne obchodu	Poprad	18
Agrokarpáty	Plavnica	19	
Považský cukor	Trenčianska Teplá	20	
Slovchips	Smižany	21	
textilný a odevný priemysel	Makytá	Púchov	22
kožiarsky a obuvnícky priemysel	SlovTan Contract Tannery	Liptovský Mikuláš	23
	Ecco	Martin	24
celulózo-papierenský priem.	Mondi Paper	Ružomberok	25
	Metsä Tissue	Žilina	26
	SHP	Slavošovce	27
hutnícky priemysel	US Steel	Košice	28
	OFZ	Istebné	29
	Železiarne	Podbrezová	30
chemický a gumárenský priem.	Chemosvit	Svit	31
	V.O.D.S.	Kechnec	32
	Continental Matador	Púchov	33
	Vegum	Dolné Vestenice	34
	Harmen	Snina	35
kovospracujúci priemysel	PSL	Považská Bystrica	36
	Trens	Trenčín	37
elektrotechnický priemysel	Samsung	Galanta	38
	Foxconn	Nitra	39
	Panasonic (zatvorený v r. 2014)	Krompachy	40
	Molex (zatvorený v r. 2010)	Kechnec	41
	Whirlpool Slovakia	Poprad	42
		Bratislava	43
strojársky priemysel	KIA	Žilina	44
	Tatravagónka	Poprad	45
	Getrag Ford Transmissions	Kechnec	46
	Slovenské Lodence	Komárno	47
	Slovenské energetické strojárne	Tímače	48
	Embraco Slovakia	Spišská Nová Ves	49
	Numorex	Lučenec	50
		Nemšová	51
sklársky priemysel	Vetropack	Lednické Rovne	52
	Rona	Čadca	53
	Okrasa	Čadca	54
	Slovglas (zatvorený v r. 2011)	Poltár	54
energetika	Jadrová elektrárň	Jaslovské Bohunice	55
	Jadrová elektrárň	Mochovce	56
	Vodná elektrárň	Liptovská Mara	57
	Vodná elektrárň	Čierny Váh	58
	NWT Greenhouse	Kameničany	59
iné	Vodárenská nádrž	Starina	60
	Mincovňa	Kremnica	61

Tabuľka a mapa 1: Zoznam a priestorové rozmiestnenie navštívených podnikov podľa odvetví. Zostavil: M. Kulla

Niektoré podniky na Slovensku si osvojili myšlienku organizovania exkurzií pre školy. Väčšina podnikov vníma exkurzie aj ako vhodný spôsob ako získať budúcich zamestnancov. Z tohto dôvodu viaceré podniky prijímajú iba exkurzie zo škôl s technickým, resp. odborom blízky zameraním (napr. Duslo Šaľa). O to je pozícia geografov sťažená. Argumentujeme, že to, čo budúci učiteľ uvidí na vlastné oči, bude ľahšie a efektívnejšie vysvetľovať svojim žiakom. Potešiteľné je, že pomerne pozitívne sa k exkurziám vo svojich výrobných priestoroch stavajú veľké podniky kľúčových odvetví nášho hospodárstva. Veľmi kvalitne prepracovaný systém exkurzie ponúkajú dve automobilky - Volkswagen v Bratislave a Kia v Žiline. Bohužiaľ automobilka Peugeot Citroën v Trnave má dlhodobo k našim žiadostiam zamietavé stanovisko. Z tabuľky 1 je možné vidieť, že z odvetvového hľadiska majú z navštívených podnikov prevahu podniky patriace do potravinárskeho odvetvia, presnejšie subjekty pododvetvia výroby nápojov - pivovary, vinárske podniky, výroba nealkoholických nápojov. V skutočnosti je však náročné dohodnúť si exkurziu v ostatných pododvetviach potravinárskeho priemyslu, a to z dôvodu prísnych hygienických pravidiel (napr. pečivárne, výroba cukrovínok, mliekarne, mäsokombináty a pod.). Slovensko patrí k svetovým lídrom aj vo výrobe televízorov. Z tohto pohľadu je veľmi cenné, že naši študenti mali možnosť pozrieť si výrobu televízorov v podnikoch Samsung v Galante a Foxconn v Nitre. Hutníctvo železa patrí k základným priemyselným odvetviami, ktoré má na Slovensku dlhú tradíciu a pre študentov bolo určite zážitkom, keď sa ocitli niekoľko metrov od vysokej pece v US Steele v Košiciach alebo v Železiarňach v Podbrezovej. Následne si mohli pozrieť celý proces spracovania železnej rudy, výroby ocele a výsledných produktov z nej (plechy, rúry, radiátory). Prísnymi opatreniami sa riadi aj návšteva jadrových elektrární. Počas organizovania exkurzií sa študenti ocitli v blízkosti jadrových reaktorov v Mochovciach a v Jaslovských Bohuniciach. Z ostatných odvetví priemyslu sú medzi študentmi populárne exkurzie v sklárskych podnikoch, či už Rona v Lednických Rovniach alebo Vetropack v Nemšovej. Osobitnú pozornosť si zasluhuje výroba vianočných ozdôb v podniku Okrasa Čadca.

Z priestorového hľadiska sa väčšina navštívených podnikov nachádza na strednom a západnom Slovensku. Súvi-

si to predovšetkým s faktom, že v Košiciach študujú prevažne študenti z regiónu východného Slovenska a nakoľko je náplňou exkurzie aj návšteva iných zaujímavostí z oblasti humánnej geografie (mestá, vidiek, špecifické typy osídlenia, kultúrne pamiatky, technické pamiatky a pod.), organizátori sa snažia tieto exkurzie smerovať práve na regióny stredného a západného Slovenska, o ktorých predpokladáme, že ich naši študenti menej poznajú.

Stručná charakteristika vybraných výrobných podnikov

Okrasa Čadca

Výrobné družstvo Okrasa v Čadci má viac ako 60 ročnú tradíciu vo výrobe vianočných ozdôb zo skla, počas ktorej prekročil sortiment sklenených ozdôb viac ako 12 000 rôznych vzorov. Čo je obdivuhodné, výroba je založená na ručnej práci, bez použitia strojov, čo zaručuje originalitu každého produktu. Študenti spravidla obdivujú zručnú prácu fúkania sklenených ozdôb a následne ich zdobenie. Krátku ukážku výroby si možno pozrieť aj na internetovej stránke podniku. V posledných rokoch je exkurzia v podniku spoplatnená symbolickou sumou.

Kia Motors Slovakia, s. r. o., Žilina

Medzi študentmi je veľmi obľúbená exkurzia v automobilovom závode Kia Motors Slovakia neďaleko Žiliny. Podnik má veľmi prepracovaný systém prijímania exkurzií. Na svojej webovej stránke má kalendár, na základe ktorého je možné podať online žiadosť na prijatie vo vybranom dátume. Exkurzia je dobre pripravená aj po technickej stránke. Sprievodcu hovoriaceho do mikrofónu počúvajú účastníci exkurzie cez slúchadlá, takže odborný výklad môže prebiehať aj v hlučných výrobných priestoroch podniku. Exkurzia sa začína v Tréningovom centre, kde prebieha prezentácia základných informácií a výrobného programu spoločnosti a následne pokračuje vo výrobných častiach - v zvarovni a montážnej hale.

Rona a. s., Lednické Rovne

Sklárstvo patrí k tradičným, no zároveň k najmenším odvetviam priemyslu na Slovensku, čo sa týka objemu tržieb a počtu zamestnancov. Podnik sa nachádza na strednom Považí a vyrába nápojové sklo. Zaujímavosťou je, že prevažná

časť výroby sa stále realizuje ručne. Náročnosť výroby sa negatívne prejavuje v nedostatku pracovnej sily na Slovensku, ktorá je nahrádzaná dovozom lacnej pracovnej sily z Rumunska. Tento trend sa negatívne prejavuje aj na fungovaní Strednej odbornej školy sklárstva, nachádzajúcej sa v tesnej blízkosti závodu, ktorá zápasí s nedostatkom žiakov.

Hubert J. E., s. r. o. Sereď

Podnik Hubert J. E. v Sereďi je najväčším výrobcom sektov na Slovensku s ročnou produkciou 7,5 milióna fliaš. V roku 2008 vstúpil do podniku nemecký investor, ktorý rozšíril produkciu podniku o výrobu vína a karpatského brandy. Vzhľadom na to, že ide o potravinársku firmu, účastníci exkurzie sú povinní z hygienických dôvodov obliecť si pri vstupe ochranný odev. Po prehliadke výrobných priestorov a skladov je pre účastníkov pripravená malá ochutnávka sektu.

Ecco Slovakia, a. s. Martin

Spoločnosť ECCO sa zaoberá výrobou luxusnej vychádzkovej pánskej, dámskej, ale aj detskej obuvi z kože. Spoločnosť bola založená v Dánsku v roku 1963. Ecco Slovakia vznikla v roku 1998. Bola jednou z prvých dánskych investícií na Slovensku, pričom išlo o tzv. investíciu na zelenej lúke. V súčasnosti zamestnáva takmer 900 ľudí. Prakticky celá produkcia firmy ide na vývoz, hlavne do Škandinávie, Nemecka, USA, Ruska a na Ukrajinu. Exkurzia v podniku sa začína stručnou prezentáciou celej spoločnosti - jej históriou,

Energoland – interaktívne centrum v JE Mochovce

priestorovým rozmiestnením podnikov spoločnosti vo svete a zdôvodnením príchodu podniku na Slovensko. Následne si študenti môžu pozrieť celý proces výroby topánok od strihania kože, cez zošívanie až po lepenie.

SlovTan Contract Tannery, s.r.o., Liptovský Mikuláš

Výroba koží má na Liptove dlhú, viac ako 370 ročnú tradíciu. Po páde režimu sa celý kožiarsky priemysel v bývalom Československu zrútil. V roku 2005 bola založená firma SlovTan Contract Tannery.

Vo vinárskom podniku Hubert J. E. v Sereďi

Viac ako 300 zamestnancov spracúva denne 100 ton surových hovädzích koží, ročne približne 34 tisíc ton. Produkty závodu môžeme po ich ďalšom spracovaní nájsť v luxusných autách (asi 60 % produkcie), lietadlách, vyrába sa z nich luxusná obuv, kožené kabelky a pod. Jednou zo špecialít slovenského Slovtanu je spracovanie koží z kengúr. Vyrábajú sa z nich najmä kopačky pre svetové športové značky. Dôvodom je ich mimoriadna pevnosť, odolnosť, nízka hmotnosť a dlhá životnosť. Okrem kopačiek sa pre dobrú odolnosť voči vlhku využívajú napríklad aj na výrobu motorárskych bünd a rukavíc.

Záver

Exkurzia je vnímaná ako geografii vlastná organizačná forma vyučovania. Aby bola pre žiakov zaujímavá, jej organizátor, spravidla učiteľ geografie, musí myslieť na to, aby bola vzhľadom na časové a priestorové možnosti pestrá a vyvážená. V príspevku sme vyzdvihli výrobný podnik ako vhodný komponent do itineráru školskej geografickej exkurzie. Z vlastných, vyše 10 ročných skúseností, uvádzame zoznam vyše 60 podnikov na Slovensku, ktoré sa nám a našim kolegom* podarilo so študentmi učiteľstva geografie navštíviť. V príspevku sme uviedli aj krátku charakteristiku šiestich výrobných podnikov, ktoré zaznamenali u študentov pozitívny ohlas. Študenti vidia význam návštevy výrobného podniku najmä v tom, že na vlastné oči vidia proces výroby vo veľkých podnikoch s európskym, či slovenským významom, ale aj v menších podnikoch regionálneho významu. Majú možnosť pozorovať rozdiel medzi automatizovanou strojovou výrobou a ručnou prácou ľudí. Oceňujú, že súkromne by sa do podniku pravdepodobne nedostali. Takáto skúsenosť predstavuje aj istú motiváciu k poznávaniu Slovenska, k zamestnaniam, k poznaniu vlastníckych pomerov podnikov na Slovensku a pod. Študenti uviedli, že takto lepšie chápu logistické operácie a dodávateľsko-odberateľské vzťahy v podnikoch. Dodali, že lepšie vnímajú rozdiely fungovania podniku so zahraničným kapitálom a tradičného podniku v slovenských rukách.

V príspevku boli uvedené podniky, ktoré každoročne navštevovali a navštevujú súčasní, ale aj bývalí kolegovia Ústavu geografie. Sú nimi prof. P. Spišiak, doc. Z. Hochmuth, Dr. M. Kulla, Dr. A. Fogaš, Dr. V. Kandráčová, Dr. K. Kozáková, Dr. J. Nestorová-Dická, Dr. S. Csachová, Dr. L. Novotný, Mgr. L. Pregi, Dr. V. Tomášiková a Dr. M. Rosič z Ústa-

vu geografie Prírodovedeckej fakulty UPJŠ v Košiciach.

Tento príspevok bol vypracovaný v rámci projektu VEGA 1/0395/17: Centripetálne a centrifugálne procesy v transformácii regionálneho systému Slovenska.

Literatúra

- ČIPKOVÁ, E., KAROLČÍK, Š., ŽARNOVIČAN, H., DROPOVÁ, K. 2015. *Vonkajšie prostredie ako priestor pre vzdelávanie a učenie sa*. Bratislava: Univerzita Komenského. 294. Dostupné na http://files.virtual-lab.sk/KEGA/vonkajsie_prostredie_vzdelavania_ucebnica.pdf
- ČIŽMÁROVÁ, K., 2000. *Didaktika geografie I*. Banská Bystrica: Univerzita Matej Bela
- DEMIRKAYA, H., ATAYETER, Y. 2011. A study on the experience of university lecturers and students in the geography field trip. The 2nd International Geography Symposium GEOMED2010. *Procedia in Social and Behavioural Sciences*, 19, 453-461. Science Direct.
- DUBCOVÁ, A. a kol. 2013. *Didaktika geografie v teréne*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa
- KENT, M., GILBERTSON, D., HUNT, C. 1997. Fieldwork in Geography Teaching: a critical review of the literature and approaches. *Journal of Geography in Higher Education*, 21, 3, 313-332, Pro Quest Central.
- LAMBERT, D., BALDERSTONE, D. 2010. *Learning to Teach Geography in the Secondary School*. New York: Routledge. 455 s. ISBN 0-415-43786-5
- LEYSHON, M. 2002. On being „in the field“: practice, progress, problems in re-

search with young people in rural areas. *Journal of Rural Studies*, 18, 179-191.

LIKAVSKÝ, P. 2006. *Všebecná didaktika geografie*. Bratislava: Univerzita Komenského

MADZIKOVÁ, A., KANCÍR, J. 2015. *Didaktika geografie*. Prešov: Prešovská univerzita

SANG, C. L. *Organising Field Trips in Geography*. Prezentácia dostupná na

<http://www.edb.gov.hk/attachment/tc/curriculum-development/klapshe/references-and-resources/geography/emb-fieldstudies.pdf> (cit. máj 2017)

SCHMIDINGER, H., MOLIN, L., BRANDT, S. A. 2014. Excursions in school – past and present from Swedish and Anglo-Saxon Perspectives. *European Journal of Geography*, 5, 4, 87-101. Dostupné na <http://www.eurogeographyjournal.eu/cles/070504EXCURSIONS%20IN%20SCHOOL.pdf>

STAŠÁKOVÁ, G., KULLA, M. 2016. Pamiatky industriálneho dedičstva a ich význam pre rozvoj cestovného ruchu na Slovensku. *Geographia Cassoviensis*, 10, 2, s. 159-174. Dostupné na http://geographia.science.upjs.sk/images/geographia_cassoviensis/articles/GC-2016-10-2/Stasakova_Kulla.pdf

TOLMÁČI, L., LAUKO, V., GURŇÁK, D., KRÍŽAN, F. 2008. *Geografická exkurzia – nástroj praktického vzdelávania (aplikácia na Slovensku)*. Bratislava: Iuventa, 207 s. Dostupné na https://www.iuventa.sk/files/documents/2_olympiady/import/Dokumenty%20pre%20stranku/GO/Publik%C3%A1cie/Geoexkurzia.pdf

Návšteva výrobného podniku ako súčasť školskej geografickej exkurzie

Stela Csachová, Marián Kulla

Abstrakt

V príspevku je spracovaná databáza výrobných podnikov na Slovensku, ktoré boli súčasťou itineráru exkurzií z humánnej geografie Slovenskej republiky študentov učiteľstva geografie na Ústave geografie v Košiciach za ostatných vyše desať rokov. Ide o podniky poľnohospodárskej, no najmä priemyselnej výroby rôznorodých odvetví nachádzajúce sa vo všetkých krajoch Slovenska. Príspevok odpovedá na otázku, či a prečo je dôležité zahrnúť tento typ lokality do programu temer týždňovej exkurzie. Uvádza zoznam podnikov, ktorým sa môžu učiteľia základných a stredných škôl inšpirovať pri organizovaní vlastných geografických exkurzií.

RNDr. Stela Csachová, PhD.

Mgr. Marián Kulla, PhD.

obaja: UPJŠ, Ústav geografie, Oddelenie humánnej a regionálnej geografie, Prírodovedecká fakulta Univerzity P. J. Šafárika, Košice

E-mail: stela.csachova@upjs.sk, marian.kulla@upjs.sk